

De Uitspraak van het Latijn

Jan Boogaarts (geb. 1934) was hoofdvakdocent koordirectie aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Als wetenschappelijk medewerker was hij verbonden aan de vakgroep Muziekwetenschap van de Universiteit Utrecht. Inmiddels is hij gepensioneerd. Onder zijn leiding verschenen dertig geluidsopnamen van voornamelijk Gregoriaans kerkgezag en koormuziek uit de Renaissance. Hij publiceerde vele artikelen in wetenschappelijke tijdschriften. Bij uitgeverij Coutinho verscheen van zijn hand Inleiding tot het Gregoriaans en de liturgie.

LATIJN

Het Latijn als liturgische taal kwam langzamerhand gedurende de derde en vierde eeuw in gebruik, in Rome het laatst. Historische gegevens over de oorspronkelijke uitspraak zijn er weinig. Ofschoon de schrijfwijze van het Kerklatin in de oudere bronnen voor een groot deel bepaald is door de volkstaal van de streek waarin het handschrift ontstond, kan men toch stellen, dat in het algemeen een Italiaanse uitspraak werd aangehouden. In het begin van de twintigste eeuw vond de Romeinse uitspraak van het Italiaans voor het Kerklatin algemene ingang.

Klinkers

Het Kerklatin kent vijf vocalen: u [oe], i [ie] en a [aa] als uitersten van de vocaaldriehoek, met daartussen o [ö] en e [ë] (tekentje hoort boven de o)

a

is altijd open, zoals in maas, dus ook in tuam, sanctus, enz. Echter niet te gerekt,

e

houdt het midden tussen [è] van het en [ij] van is. Dus niet miserere [miesèréru], maar [miesërëru]. Vuistregel: wanneer wij Nederlanders geneigd zouden zijn om een [ee] te zeggen, bijvoorbeeld in Deus, dan naar de [è] kleuren; wanneer wij een [è] zouden willen zeggen in woorden als et, gentes, dan naar de [ij] kleuren.

ae en oe als [ě] oe nooit uitspreken als [ö].

i als [ie] in lied.

o als [ö] in het Franse woord amazone.

u als [oe] in boek.

y als [ie].

Tweeklanken

Deze worden apart uitgesproken. Beide vocalen behouden hun oorspronkelijke kleur. Dus niet zoals in het Nederlands waarin bijvoorbeeld in de tweeklank [au] de a onder invloed van de u als [ò] moet worden uitgesproken.

au [aa-oe], de [oe] op het laatste moment en zeer kort: Laudate.

eu [ě-oe] [oe], [oe] kort: Euge, Heu.

ui [oe-ie], [oe] kort: Qui.

uo [oe-ǒ], [oe] kort: Quoniam.

In woorden als cui, ait, meus komen geen dubbelklanken voor. Deze woorden hebben twee lettergrepen en zij krijgen dus een dubbele tijds waarde. Verdubbelde klinkers betekenen ook altijd twee lettergrepen: Aaron [aa-aarǒn], tuus [toe-oes]

Medeklinkers

De medeklinkers, die hier vermeld staan, dienen uitgesproken te worden zoals in het Nederlands.

b

zacht uitspreken, ook aan het einde van een woord: Jacob.

c

voor e, ae, oe, i en y als [tsj]. cervus [tsjěvoes], Caesar [tsjěsaar], In alle andere gevallen wordt de c als [k] uitgesproken, ook wanneer de c gevolgd wordt door een h: Cherubim [kěroebiem]. Moet de c als [tsj] uitgesproken worden, maar gaat er een x of een s aan vooraf, dan wordt bij xc de [t] een weinig en bij sc de [t] nagenoeg helemaal afgezwakt: ascendit, excelsis.

cc

voor e, ae, oe, i en y als [t-tsj]: ecce [ět-tsjě]

d

altijd zacht.

g

voor e, ae, oe, i en y als [dzj]. Dus in tegenstelling tot de c [tsj] niet stemloos, maar stemhebbend: gentes [dzjěntès], regis [tědzjies]. In alle andere gevallen als een stemhebbende [k].

gg

voor e, ae, oe, i en y als [d-dzj]: agger [aad-dzjěr].

gn

als [nj]: agnus [aanjoesj].

h

wordt nooit uitgesproken, ook niet in woorden als mihi [mie-ie].

j

is eigenlijk een korte lichte [ie], dus een klinker. In de moderne uitgaven is weer overal een i gedrukt: ejus – eius, adjuvare – adiuvere.

l

dunne tongpunt [l].

ph

als [f].

q

wordt altijd gevolgd door een u [oe]. Uitspraak: [k] met een zeer korte [oe]. Qui [koe-ie],

r

altijd een rollende tongpunt [r]. Op het einde van een woord bij voorkeur stemloos

s

Bijna altijd een korte, hoge sisklank. Tussen twee klinkers binnen een woord echter een korte, lage sisklank, maar geen stemhebbende [z]: rosa.

Pas op voor verbindingen als Deus est De [s] blijft dan kort, hoog en scherp. Ook in woorden met een praefix (voorvoegsel) behoudt de s zijn oorspronkelijke scherpe, hoge klank.

Resurrexi: de [s] hoog en scherp.

Gewoonlijk is de s wat lager, maar wel stemloos, voor b, d, g, l, m, n, r en v: Israel.

t

als in het Nederlands, maar niet te hard. Nimmer met een [h] erbij. Tu niet [t-hoe], maar [toe].

ti

Wanneer de t gevolgd wordt door een i en daarop volgt binnen het woord een klinker, dan wordt de uitspraak [tsie]: otium [otsie-oem].

Wanneer in dat geval een c voorafgaat aan ti, dan wordt de t bijna niet uitgesproken: lectio (lek(t)sie-o). De [s] in [tsie] vervalt echter als er een s, t of x aan ti vooraf gaat: ostium [ostie-oem]. Let op bij vervoegingen als patiens [paat-sie-ens], pat [paatie].

Opmerking: Dubbele medeklinkers moeten afzonderlijk worden uitgesproken. Ook bij verbindingen van twee of meer verschillende medeklinkers mag er geen versmelting plaats vinden. Er blijft dus een duidelijk hoorbaar verschil tussen animam eam en animam meam. Om alle medeklinkers snel, apart en goed articulerend uit te kunnen spreken en daarbij de melodische lijn van de vocalen intact te laten, kan men het beste de Nederlandse [e] van lopen [ɛ] zéér kort en onbetoond tussenvoegen: Alleluia [aalaleloeieaa], peccavit [pekɔkaaviet], om-nes [omɔnes], ad te [aadɔte], animam meam [aanimaam ɔmeaam].

Bron: <https://vrijeschoolpedagogie.com/tag/latijn-zingen-uitspraak/>